

Tkalčić: godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije, sv. 14, Zagreb 2010., 767 str.

Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić" utemeljeno je na Osnivačkoj skupštini održanoj 23. svibnja 1996. u Zagrebu u dvorani Vijenac, a njegov prvi pokrovitelj bio je mons. dr. Đuro Kokša, tadašnji pomoćni biskup zagrebački. Društvo je uzelo ime po prebendaru Ivanu Krstitelju Tkalčiću, poznatom povjesničaru Zagrebačke nadbiskupije. Od 1997. godine Društvo izdaje godišnjak "Tkalčić" u kojem objavljuje radove o prošlosti Zagrebačke nadbiskupije, a prvi članovi uredništva bili su: Josip Barbarić, Mijo Korade, Vlado Mikšić, Olga Maruševski i Stjepan Razum. Treba naglasiti da je u proteklom razdoblju marom svojih članova i potporom mnogih dobročinitelja ovo Društvo, koje danas broji 160 članova, objavilo niz kvalitetnih monografija koje obrađuju razne aspekte naše povijesti. Vrijedno je napomenuti da je godišnjak "Tkalčić" prema odluci Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa kategoriziran kao vrijedan domaći znanstveno-stručni časopis (skupina a2).

U najnovijem, 14., svesku godišnjaka "Tkalčić" za 2010. godinu na 767 stranica 13 autora objavljuje izvorne znanstvene radove, pregledne radove, stručne članke, izvore i prikaze knjiga iz povijesti Zagrebačke nadbiskupije i hrvatskoga naroda. Nakon uvodnog slova donosi se *Riječ Uredništva* (5-6), a cjelinu *Rasprave* otvara članak *Zagrebačka prvostolnica – simbol duhovne obnove i središte vjerskoga i bogoslužnoga života* (7-82). To je pregledni rad zagrebačkog kanonika Stjepana Kožula koji tematizira značaj zagrebačke prvostolnice posvećene Blaženoj Djevici Mariji na nebo uznesenoj, te prikazuje njezinu graditeljsku i kulturnu važnost za hrvatski narod. Nakon otkrivanja tajne o veličini zagrebačke prvostolnice (pog. 1), autor obrazlaže složenost odnosa stolne crkve prema trima zagrebačkim župama: Sv. Marije, Sv. Ivana Kristitelja i Sv. Petra (pog. 2) i ustanovljuje stvarnoga nebeskog zaštitnika ili naslovnika, a to je Uznesenje Blažene Djevice Marije ili Velika Gospa (pog. 3). U sljedećim poglavljima autor piše o crkvenoj glazbi i liturgijskom pjevanju u (prvo)stolnici, te o tijeku bogoslužja i o vjerskom životu u njoj, a sveukupna događanja u prvostolnici prati po razdobljima pojedinih zagrebačkih nadbiskupa, od bl. Alojzija Stepinca do Josipa Bozanića.

Povjesničari umjetnosti Sanja Cvetnić i Danko Šourek u izvornom znanstvenom radu *Zagrebački franjevci i ikonografija nakon Tridentskoga sabora (1545.-1563.)* (83-110) pišu o plodonoj duhovnoj i kulturnoj djelatnosti zagrebačkih franjevaca, čiji početci sežu sve do vremena samoga osnivača Reda, a osobit zamah doživljavaju tijekom dvaju "baroknih stoljeća". Do sredine 17. stoljeća bili su stvoreni uvjeti i za osnutak samostalne kustodije a ubrzo i provincije posvećene Sv. Ladislavu, u čije središte prerasta upravo zagrebački samostan. Prilikom njegovih pregradnji, kao i preuređenja gotičke samostanske crkve, nastaju neka od najznačajnijih baroknih ostvarenja na području grada Zagreba. Ona se, osim umjetničkom kvalitetom, ističu i zanimljivom ikonografskom sintezom mjesne predaje i likovnih rješenja koja svoje izvore nalaze u velikim umjetničkim središtima poput onodobnoga Rima ili Münchena. Jedinstveni ambijent 17. i 18. stoljeća unutar zagrebačkoga franjevačkog samostana predstavlja kapela Sv. Franje. Njezina nebeskoga zaštitnika, kao protagonista umjetničkoga zbivanja, susrećemo na prvom likovnom prikazu predaje o njegovu posjetu Zagrebu, ali i na oltarnoj slici koja se kompozicijom nadovezuje na svečevu skulpturu kipara Carla Monaldija, postavljenu 1725. godine u svetištu rimske bazilike Sv. Petra. Upravo je takvo ponosno isticanje vlastite predaje, uz istodobnu snažnu svijest o pripadnosti općoj Crkvi, jedna od bitnih značajki likovnih

umjetnosti u razdoblju koje je uslijedilo nakon Tridentskoga sabora (1545.-1563.), te predstavlja važnu odrednicu i naše umjetničke baštine.

Marinko Pleskina i Dragan Damjanović, također povjesničari umjetnosti, u izvornom znanstvenom radu *Crkva Svetih Ćirila i Metoda u Karlovcu, arhitekta Hektora Eckhela* (131-158) pišu o ovoj zanimljivoj crkvi, sagrađenoj između 1906. i 1910. godine, koja spada među najveće župne crkve podignute u arhitekturi historicizma u Hrvatskoj. Radilo se o trobrodnoj novoromaničkoj bazilici s tornjem na pročelju i polukružnom završnicom (apsidom), sa strana koje su se nalazile niske sakristijske prostorije. Zamisao o gradnji crkve počela se ostvarivati 1902., kada je Alojzije Hegedić, župnik iz Dubovca, unutar čije se župe nalazilo karlovačko građanstvo izvan užeg središta, tzv. jezgre, započeo sa skupljanjem sredstava. Najveći iznos za gradnju, 50.000 kruna, dodijelilo je karlovačko Gradsko poglavarstvo. Hrvatska vlada pridodala je 20.000 kruna, a naknadno je još posudila 43.000 kruna, za što se može ponajprije zahvaliti vezama župnika s tadašnjim vlastima u Hrvatskoj. I brojni karlovački građani i drugi pojedinci darovali su sredstva za njezinu gradnju. Na gradnji crkve angažiran je sisački graditelj Andrija Colussi. Klesarske radove na glavnom portalu izvodio je tada najkvalitetniji hrvatski klesar Ignjat Franz, dok su limarski radovi povjereni Aleksandru Maruzziju. Stilsko rješenje crkve, koje je primijenio zagrebački arhitekt Hektor Eckhel, nastavlja se na specifičan pristup novoromanici, koji se razvio kod hrvatskih učenika bečkog arhitekta Friedricha Schmidta, ponajprije na rješenja Hermana Bolléa. Crkvu su porušile jugoslavenske komunističke vlasti, između 1948. i 1950. godine, pod izlikom da zbog trošnosti ugrožava prolaznike.

U članku *Borenićeви ученици u Zagrebu* (159-184), kategoriziranom kao prethodno priopćenje, poznati hrvatski jezikoslovac Alojz Jembrih prikazuje kako je gradišćanskohrvatski učitelj iz Pajngrta (Baumgarten), Martin Borenić (1850.-1939.), u jednom pismu zagrebačkome kanoniku Janku Barlèu (1869.-1941.) spomenuo svoje zauzimanje za svoje učenike koje je slao u Zagreb na školovanje. Borenić u tom pismu ne spominje imena učenika, osim što za jednoga piše da je župnik u Dekanovcu (1928.). Autor je ušao u trag tome župniku, odnosno njegovom gimnazijskom školovanju i teološkom studiju na Bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Bio je to Petar Lichtenberger. Uz Lichtenbergera, koji je postao svećenik i ostao djelovati u Hrvatskoj, autor spominje i Tomu Hombauera, također Borenićeva učenika, koji je u Zagrebu položio ispit zrelosti i koji se nakon ispita zaposlio kao činovnik u Zagrebu. Iz Borenićeva primjera o slanju svojih učenika na školovanje u Zagreb, može se zaključiti da je njemu bilo stalo do toga da se gradišćanski Hrvati školuju u zemlji svojih predaka i tako obnove svoju hrvatsku svijest o svome identitetu koji bi svjedočili u Gradišću, ukoliko bi se vratili natrag, a takvih je također bilo.

Ivica Zvonar, ujedno i autor ovog prikaza, u izvornom znanstvenom radu *Svećenik Mirko Kapić (1878.-1949.). Prilog za životopis (185-194)* na temelju trenutno dostupnih arhivskih izvora i fragmenata iz historiografske literature prikazuje život i rad Mirka Kapića (Virje, 25.9.1878. – Zagreb, 7.11.1949.), samozatajnog i zaslužnog, ali i danas gotovo zaboravljenog svećenika Zagrebačke nadbiskupije. On je dugi niz godina revno skrbio za imovinu i gospodarstvo Nadbiskupskoga sjemeništa i Prvostolnoga kaptola zagrebačkog. Zbog doprinosa razvoju crkvenih dobara bio je imenovan članom Zbora prebendara prvostolne crkve zagrebačke (1906.-1934.), a kasnije i kanonikom Prvostolnoga kaptola zagrebačkog (1934.-1949.). Bio je i član Družbe "Braća Hrvatskoga zmaja" (1926.-1945.) te je surađivao u raznim kulturnim i socijalnim ustanovama i društvima. U teškim društvenim, političkim i gospodarskim prilikama u jugoslavenskoj državi između dva svjetska rata, Kapić je u javnim istupima iskazivao ljubav i skrb za hrvatsku Domovinu, Katoličku crkvu i svoj narod.

Cjelina *Radovi Vjekoslava Noršića* (195-384) donosi ukupno sedam dosad neobjavljenih rukopisa koje je prije 80-ak godina napisao ovaj vrijedni hrvatski svećenik i povjesničar u sklopu povjesnice župa Zagorskog dekanata. Tako se u ovom broju godišnjaka "Tkalčić" objavljuju povjesnice župa Bednja, Cvetlin, Jesenje, Kamenica, Klenovnik, Višnjica i Zajezda. Rukopise je za tisak priredio vrijedni arhivist i povjesničar Stjepan Razum.

U cjelini *Rodoslovna rasprava* Pavao Maček objavljuje izvorni znanstveni članak *Plemeniti Mihanovići od Konščice. Pregled rodoslovlja* (385-462). U povijesnim vrelima od početka 15. st. naovamo mogu se na području Zagrebačke biskupije uočiti mnogobrojni plemeniti Mihanovići koji vrlo rijetko dolaze uz jedinstven plemićki predikat, te je njihov međusobni odnos posve nejasan, a dosadašnja hrvatska historiografija nije se tim problemom sustavno pozabavila. Svrha istraživanja bila je proučiti rodoslovlje onih Mihanovića koji nose predikat "od Konščice" i odrediti njihov odnos prema ostalim plemenitim Mihanovićima sjeverozapadne Hrvatske. Ispitana vrela omogućuju sastavljanje cjelovitog rodoslovlja spomenute loze, te je utvrđeno da loza potječe od Ivana, koji je živio sredinom 16. st., da ima sedam koljena, te da je utrnula u muškoj liniji smrću Nikole 1776., a u cijelosti smrću njegove kćerke Ane Marije Josipe, koja je kao varaždinska uršulinka Suzana Pelagija umrla 1820. godine. Kao zakoniti baštinici preostali su samo potomci po tankoj krvi, poglavito pripadnici roda Malenića od Kurilovca, sljednici Ane Marije Mihanović iz V. koljena i njezina muža, podbana Nikole Malenića. Najveći dio izvora za ovu lozu Mihanovića nalazi se u dvije zbirke u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (*Documenta* i *Acta Jelačićiana*). Istraženo je ukupno 55 pripadnika loze i njihovih bračnih drugova i družica. Pouzdano krvno srodstvo sa starim rodom plemenitih Mihanovića od Petropolja, odnosno s plemenitim Mihanovićima Varaždinske županije i kasnijim Mihanovićima, koji se početkom 19. st. javljaju u Zagrebu ponovno s predikatom "od Petropolja", nije se moglo dosadašnjim istraživanjem potvrditi. No, u ovome je članku upozoreno na niz okolnosti koje ipak upućuju na zaključak da Mihanovići od Konščice vjerojatno nisu zaseban rod nego samo grana petropoljskih Mihanovića, odnosno Mihanovića iz Varaždinske županije, te je time postavljen temelj za daljnja istraživanja.

Cjelinu *Izvori* tvore dva stručna priloga. Jasna Požgan donosi članak *Oduzimanje imovine agrarnom reformom franjevačkom samostanu i župi Sv. Nikole u Čakovcu, 1945.-1947. godine* (463-524). Franjevački samostan u Čakovcu djeluje od 1659. godine, kada su na poticaj kneza Nikole VII. Zrinskog franjevci uvedeni u trgovište Čakovec. Tijekom druge polovice 18. stoljeća sagrađena je uz samostan crkva Sv. Nikole, a 1789. godine franjevci dobivaju na upravljanje novoosnovanu župu Sv. Nikole biskupa u Čakovcu, koja je utemeljena umjesto tada ukinute župe Sv. Mihovila arkandela u Mihovljanu pokraj Čakovca. Po završetku Drugoga svjetskog rata, u tadašnjoj Jugoslaviji, samostan je poput mnogih drugih bio obuhvaćen provedbom agrarne reforme u kojoj mu je oduzeta većina dotadašnjeg posjeda (livade, šume, oranice, kuće, vinogradi, gospodarske zgrade), o čemu svjedoče spisi koji se ovdje objavljuju. Iako je tijekom 2009. godine obilježena 350. obljetnica postojanja Franjevačkoga samostana u Čakovcu, objavljivanjem 22 spisa iz Državnog arhiva za Međimurje, želi se dati prilog boljem poznavanju povijesti Franjevačkoga samostana i župe Sv. Nikole u Čakovcu sredinom 20. stoljeća. Stjepan Razum je autor članka *Biskup Mijo Škvorc. Nekoliko isprava o životu i radu* (525-536). Zagrebački pomoćni biskup Mijo Škvorc (Ruševac, 1.9.1919. – Zagreb, 15.2.1989.) bio je istaknuta osoba povijesti Zagrebačke nadbiskupije u drugoj polovici 20. stoljeća, a u ovom se članku objavljuje sedam dokumenata o njemu iz vremena njegova biskupstva (1970.-1989.).

U cjelini *Priopćenja* Agneza Szabo donosi dva priloga – *Izložba u povodu pada Berlinskoga zida (1949.-1989.-2009.)* (537-542) i *Deseti broj glasnika "Stadler"*. *Glasnik Postulature sluge Božjega Josipa Stadlera, Sarajevo, 1./2000.-10./2009.* (543-552), a Vlado Razum ml. objavljuje prilog *Zaštita dokumentacije vjerskih zajednica* (553-556).

U cjelini *Prikazi knjiga* Stjepan Kožul, Stjepan Razum i Agneza Szabo objavili su ukupno devet prikaza novijih knjiga koje obrađuju teme iz hrvatske crkvene, političke i kulturne povijesti. U skladu s praksom iz prethodnih brojeva godišnjaka "Tkalčić", i ovdje se donose *Pravila* Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić". Cjelina *Ljetopis* Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić" iz pera tajnika Društva Stjepana Razuma donosi pregledni izvještaj o radu i skupštinama Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić" u razdoblju od konca 2009. do jeseni 2010. godine, a Društvo se na ovom mjestu s poštovanjem prisjetilo i svojih nedavno preminulih članova (Milan Balenović, dr. Mario Katić, mons. dr. Velimir Čapek, mons. dr. Ivan Tilšer i dr. Josip Barbarić). Radi lakšeg snalaženje u sadržaju donosi se na koncu još *Popis svjetloписа, Kazalo osoba, mjesta i pojmova, Pregled sadržaja, te Ispravci pogrešaka i dopune u 13. broju godišnjaka "Tkalčić"* (Zagreb 2009).

Naposljetku, treba istaknuti da i ovaj broj godišnjaka "Tkalčić" donosi niz vrijednih priloga za bolje poznavanje naše crkvene povijesti, te u tom smislu predstavlja vrijedan doprinos društveno-humanističkim znanostima, a široj kulturnoj javnosti je zanimljiv izvor i vrijedno svjedočanstvo o zbivanjima na prostoru nekadašnje velike Zagrebačke nadbiskupije.

Ivica Zvonar

***Macedonian Historical Review*, sv.1, Skopje 2010., 215 str.**

Filozofski fakultet sv. Ćirila i Metodija Sveučilišta u Skopju priredio je 2010. prvi svezak časopisa *Macedonian Historical Review*, dok je drugi svezak u tisku te se uskoro očekuje njegovo objavljivanje. Glavni je cilj časopisa promovirati znanstvene rasprave koje tematski obrađuju sve aspekte povijesti Makedonije i širega balkanskog prostora od prehistorije do modernog doba, a metodološki obuhvaća i klasične i moderne pristupe historiografiji. Časopis ima međunarodno uredništvo koje se sastoji od stručnjaka iz Makedonije (Boban Petrovski, Nikola Žežov, Vojislav Sarakinski, Dalibor Jovanovski i Borče Ilievski), šireg okruženja (Ivan Balta, Aleksander Nikolov, Bojan Balkovec, Đorđe Bubalo i Adrian Papaiani) i daljeg inozemstva (Oliver Schmitt i Charles Ingraio). Potrebno je naglasiti da je glavni urednik časopisa Boban Petrovski, dok je prvi svezak uredio Nikola Žežov.

U ovom svesku objavljeno je 14 radova, a trenutno se u časopisu ne objavljuju prikazi i recenzije. Što se jezika tiče, autori mogu predati svoje radove na jezicima koji se koriste na skupovima međunarodnog karaktera u najširem smislu (od engleskog do ruskog), a postoji i načelni dogovor da se mogu predavati članci na jednom od jezika regije (u ovom slučaju imamo jedan članak objavljen na hrvatskom jeziku). Što se načina citiranja tiče, potrebno je reći da je to osobni autorov izbor, a primaju se članci koji koriste harvardski, čikaški ili APA stil. Radovi objavljeni u ovom svesku većinom su napisani na engleskom, a njihovi su autori većinom profesori na skopskom Filozofskom fakultetu, uglavnom s odsjeka za povijest, povijest umjetnosti i arheologije. No, ima i nekoliko radova mlađih znanstvenika i nekoliko stranih stručnjaka. Radovi su poredani kronološki, od prehistorije do suvremene povijesti. Većina ih obrađuje povijesne teme, ali je nekoliko rasprava posvećeno i arheološkim i politološkim temama.